

УДК 338.48-44(477)

JEL Classification: Z32, R11, L83

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr250831.06>

Остапчук Р. І.,

здобувач вищої освіти,

Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Палюх М. С.,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
фундаментальних та спеціальних дисциплін,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В МАЛИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

Туризм в сучасному світі – одна з найбільш масових, дохідних і динамічних галузей світового господарства. Для розвитку малих міст з цінною історико-культурною спадщиною він може і повинен стати одним з пріоритетних напрямів.

Поширення пандемії Covid-19, внаслідок якого людство зазнало значних втрат, до певної міри актуалізувало, а згодом і збройна агресія Росії проти України та її наслідки, надзвичайно загострили актуальність перегляду питання про доцільність відображення впливу надзвичайних подій на туризм як галузь національної економіки. За результатами означених подій чимала кількість суб'єктів туристичної індустрії зазнала різного роду значних втрат, таких як: тимчасово або повністю втрачений доступ до ринків туристичних послуг в Україні; часткове або повне обмеження доступу до певних джерел з організації і забезпечення комплексу туристичних послуг, поповнення ресурсів; прямі матеріальні втрати внаслідок руйнувань історичних об'єктів, знищення запасів матеріальних цінностей тощо; вимушене стримування ринку послуг через нерозвиненість інфраструктури, нестабільну політичну ситуацію та недостатній рівень безпеки; переміщення у більш безпечні умови ведення бізнесу, яким властиві ознаки подій надзвичайного характеру.

Туризм відіграє важливу економічну ролу у світовій економіці, до пандемії COVID-19 світовий туризм генерував близько 10% світового ВВП, а також

319 мільйонів робочих місць [3]. Туристична галузь в Україні в 2018-2019 роках забезпечувала більше 530 тисяч робочих місць і складала 4,9% ВВП [4].

Значна частина населення України проживає саме у малих містах, яких налічується понад 350. Більшість із них після втрати промислових потужностей знаходяться в низькоефективному стані: непродуктивний рівень розвитку дає недостатній ефект як і низька зайнятість населення; в переважаючій мірі, з огляду демографічного стану населення, катастрофічний відтік молоді закордон позбавляє можливостей досягти бажаних результатів і диктує мінімальну результативність. За таких умов актуалізація розвитку туристичної галузі розглядається як дієвий інструмент, здатний забезпечити створення нових робочих місць, знизити трудову еміграцію молоді та стимулювати підприємницьку діяльність. Малі історичні чи курортні міста, багаті на культурну спадщину і природні атракції, отримують реальний шанс економічного піднесення завдяки розвитку внутрішнього та в'їзного туризму.

Туристична галузь забезпечує зайнятість у різних секторах, серед яких: готельно-ресторанне господарство, транспортні послуги, торгівля, сфера культури та дозвілля, будівництво і т.п. Загалом вся структура здатна забезпечити до 1,3 млн. робочих місць, хоча станом на 2024 рік задіяно близько 600 тис людей [5]. Через пандемію та воєнні дії галузь втратила понад 50% потенційних робочих місць, що негативно відобразилося на місцевих економічних показниках. Туристичний бізнес в Україні представлений більшою мірою приватним бізнес сектором (малим та середнім бізнесом), тому його розвиток напрямку стимулює підприємництво. Таким чином, розвиток туризму дає змогу суттєво знизити безробіття в регіоні, а також здатен диверсифікувати економіку малих міст, яка зазвичай є орієнтованою на одне основне містоутворююче підприємство.

Попри існуючі проблеми туризм забезпечує відчутні надходження до державного та місцевих бюджетів. Згідно наданих даних Державним агентством розвитку туризму (ДАРТ) у 2024 році до бюджету областей надійшло 273,1 млн гривень туристичного збору, що на 22,7% більше ніж у 2023 році і на 52,6% більше ніж в 2023 році [2]. Це свідчить, що туристична галузь розвивається навіть у воєнний час.

Важливо й те, що туристичні надходження спонукають місцеву владу та бізнес інвестувати в об'єкти дозвілля та розваг. Хоча й частка цих інвестицій в загальному бізнесі й невелика, перспективи для розвитку присутні. Зокрема державою та донорами започатковуються окремі проекти для підтримки туризму, так як гранти, програми відбудови та модернізації.

Однією з переваг галузі туризму є мультиплікаційний ефект. Кошти витрачені туристами циркулюють місцевою економікою забезпечуючи дохідність суміжних сфер. Кожен долар витрачений туристами в Україні генерує ще два долари додаткового ВВП через вплив на суміжні галузі. У 2019 році прямий внесок туризму у ВВП України склав \$3,5 млрд, тоді як сукупний вплив склав \$10,4 млрд, включно з непрямым та індукованими впливами [2]. Це підтверджує факт, що розвиток туризму стимулює зростання супутніх галузей.

На жаль, туристичний бізнес в Україні розвивається з переважною орієнтацією на виїзд. Переважну більшість діючих у нас туристичних фірм вважають за краще займатися скеруванням своїх співвітчизників за рубіж, і лише невелика їх частина працює на залучення гостей в Україну – тобто все робиться так, що капітал від туристичного бізнесу пливе за рубіж.

Малі міста мають зиск від цього ефекту чи не найбільше: місцеві аграрії отримують ринок збуту в обличчі місцевих ресторанів, з'являється потреба в створенні нових робочих в сфері послуг, з'являється ринок збуту сувенірної атрибутики, та ін. Серед позитивних ефектів міжнародного туризму також і залучення валюти, що збільшує платоспроможність держави.

Повномасштабна війна фактично зупинила міжнародний в'їзний туризм, однак галузь продовжує функціонувати за рахунок внутрішніх подорожей, які частково компенсували втрати. Вітчизняній туристичній галузі доводиться адаптуватися, об'єкти переорієнтовуються на прийом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та волонтерів, з'являються зовсім нові ніші: військовий туризм, волонтерські "донат-тури", та ін. Для прикладу, у 2024 році в Одесі пройшов дуже активний літній сезон, а на курорті Буковель значно побільшало туристів.

Ці факти вказують на те, що туризм здатний функціонувати навіть в кризових умовах, а українські міста – мають значний потенціал для розвитку туризму, який в післявоєнний час буде рушієм їх економічного зростання.

Варто також акцентувати увагу в необхідності розвитку інклюзивного туризму (туризму для людей з інвалідністю), особливо серед тих хто проходить реабілітацію. Яскравим прикладом слугує місто Львів, де активно відбуваються зміни розвиток інфраструктури з урахуванням потреб людей з протезами та у колісних кріслах [5].

Таким чином, туризм виступає потужним драйвером економічного розвитку малих міст України. Він забезпечує створення робочих місць і розвиток малого бізнесу, наповнює місцеві бюджети, притягує інвестиції та має значний мультиплікативний вплив на суміжні галузі. В сучасних українських реаліях

туристична сфера продемонструвала неабияку гнучкість і витривалість. Підтримка та розвиток туризму в малих містах – це не лише про економічні вигоди, але й про збереження культурної спадщини, підвищення якості життя місцевого населення та збалансований регіональний розвиток. Міжнародний досвід підтверджує ефективність такого підходу: у багатьох країнах саме туризм вдихнув нове життя у депресивні провінційні містечка. Для України це особливо буде актуально в повоєнний період – включення малих громад у національні та світові туристичні маршрути сприятиме їхньому відродженню. Тому, стратегічна ставка на туризм у малих містах здатна забезпечити в перспективі економічне зростання, надходження валюти від експорту послуг та соціально-економічне відновлення регіонів. Поступове відновлення туристичної галузі вже відбувається, і її підтримка може стати одним із каталізаторів повоєнної перебудови України, роблячи економіку більш диверсифікованою та стійкою до викликів майбутнього.

Список використаних джерел

1. Білоус Софія Василівна, Безручко Любомир Степанович, Лемега Надія Михайлівна "Стратегічні напрями відновлення сфери послуг України у поствоєнний період"; УДК [[338.2:338.46]:330.34](477), 6 с.
2. Державне агентство розвитку туризму України; <https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-u-2024-roci-nadiyshlo-mayzhe-273-mln-grn-turistichnogo-zboru>.
3. World travel & tourism council. "Travel & tourism economic impact 2019 world". The Harlequin Building, 65 Southwark Street, London SE1 0HR, United Kingdom, 20c. <https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/raziskave/raziskave/world2019.pdf>.
4. The World Bank. "Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine Sector Assessments December 2023". 1818 H Street NW, Washington DC 20433, 235c. <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/sector-assessments-pso-green-resilient-reconstruction-ukraine-en.pdf>.
5. Сухорукова Ганна. "Огляд туристичної галузі в Україні: виклики, нові напрямки та перспективи" <https://hub.kyivstar.ua/articles/oglyad-turistichnoyi-galuzi-v-ukrayini-vikliki-novi-napryamki-ta-perspektivi>.
6. Хомин П. Я., Палюх М. С. Інформаційне забезпечення управління розвитком курортно-рекреаційного ринку: недоліки формування та шляхи удосконалення. Матеріали доповідей учасників третьої науково-практичної конференції "Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою" (13-14 вересня 2007 року. Бердянськ). Ч. 1. Бердянськ: АРІУ ЗНТУ, 2007. С. 22-23.